

УДК 811.111(07)+81 ' 36

В. А. МИСЬКІВ

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПІСЛЯ НІМЕЦЬКОЇ

Представлено результати дослідження рівня сформованості граматичної компетентності (ГК) у процесі вивчення англійської мови як другої іноземної. Встановлено критерії оцінювання рівня сформованості ГК та їх показники. Розглянуто структуру та сутність ГК на високому рівні. Описано результати передекспериментального дослідження рівня сформованості ГК у процесі навчання англійської мови після німецької майбутніх філологів. Визначено початковий рівень ГК у студентів експериментальних та контрольних груп.

Ключові слова: граматична компетентність, критерій, друга іноземна мова, вміння.

В. А. МЫСЬКИВ

ДИАГНОСТИКА УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ ГРАММАТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ПОСЛЕ НЕМЕЦКОГО

Представлены результаты исследования уровня сформированности грамматической компетенции (ГК) в процессе изучения английского языка как второго иностранного. Выделены критерии оценки уровня сформированности ГК и их показатели. Рассмотрена сущность ГК на высоком уровне. Описаны результаты передекспериментального исследования уровня сформированности ГК в процессе изучения английского языка после немецкого. Определен начальный уровень ГК у студентов экспериментальных и контрольных групп.

Ключевые слова: грамматическая компетентность, критерий, второй иностранный язык, умения.

V. A. MYSKIV

DIAGNOSING THE FORMATION LEVEL OF GRAMMAR COMPETENCE IN STUDYING ENGLISH AFTER GERMAN

The article deals with the results of the research of grammatical competence formation in learning English as a second foreign language. The criteria for evaluation of grammar competence formation and their indices have been highlighted. The article presents structure and essence of grammatical competence of the highest level of mastering it. The results of the pre-experimental research of the level of formation of the intending philologists' grammatical competence in the process of studying English after German have been described. Students' initial level of grammar competence in experimental and control groups.

Keywords: grammatical competence, criterion, a second foreign language, skills.

Результатом ефективної реалізації розробленої методики попередження та подолання граматичної інтерференції у процесі навчання англійської мови після німецької майбутніх філологів є сформованість високого рівня ГК. У методиці викладання іноземних мов (ІМ) вона асоціюється з управлінням лінгвістичним кодом мови [10, с. 199] – складається з певних відносно незалежних компетенцій: знання словникового запасу, морфології, синтаксису, семантики і фонології [9, с. 87; 11, с. 29].

Ми розглядаємо ГК як неусвідомлене вживання граматичних форм рідної та іноземної мов згідно із законами і нормами граматики, чуття граматичної форми, наявність корекційних навичок щодо правильності вживання граматичних форм. Аналіз та зіставлення вимог до рівнів володіння іншомовним матеріалом, запропонованих у рекомендація Ради Європи [3, с. 112–113] і Типовій програмі з англійської мови як другої іноземної [8, с. 48], дозволяє нам визначити рівень, що його мають досягти майбутні філологи у процесі вивчення англійської мови після німецької як високий, тобто це володіння другою ІМ, а також здатність і готовність до оволодіння й оперування основними граматичними правилами англійської мови з метою сприйняття, переробки і розуміння автентичної англомовної інформації на слух (зорово) її продукування в усному та письмовому вигляді.

Мета статті – визначити рівні сформованості ГК у процесі навчання англійської мови після німецької майбутніх філологів.

Розглянемо структуру та сутність ГК, передбаченої високим рівнем. О. Вовк трактує її як:

а) системне знання лексичного, морфологічного, синтаксичного, фонетичного та орфографічного аспектів мови для розуміння та побудови осмислених та зв'язних висловлювань;

б) володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій;

в) знання стилістичних особливостей ІМ, що вивчається;

г) автентичність використання ІМ;

д) навички та вміння адекватно використовувати граматичні явища в мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для вирішення комунікативних завдань і проблем [2, с. 45].

Відповідно до аналізу Типової програми з другої ІМ і освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутніх учителів [1, с. 38] обсяг професійно-методичних умінь для студентів, які вивчають другу ІМ, не визначений. Л. Орловська, враховуючи недостатній рівень сформованості комунікативних умінь з другої ІМ та професійно-методичних умінь, визначає мінімальний обсяг граматично орієнтованих професійно-методичних умінь, формування яких можна рекомендувати для другого року вивчення другої ІМ [1, с. 38–39]. Сюди ввійшли вміння, пов'язані з реалізацією конструктивно-планувальних, організаторських та комунікативно-навчальних функцій учителя ІМ:

1) чітко і ясно формулювати граматичне правило, користуючись граматичною термінологією ІМ;

2) фонетично правильно демонструвати мовленнєві зразки, що містять виучувану граматичну структуру (ГС);

3) добирати навчальний текстовий та наочний матеріал до вправ за завданням викладача;

4) готувати роздавальний матеріал за зразком;

5) укладати граматичні таблиці, що ілюструють утворення чи вживання ГС;

6) розробляти навчальну бесіду з використанням ГС;

7) укладати вправи щодо запобігання граматичних помилок, пов'язаних з інтерференцією першої ІМ та рідної мови за зразком;

8) проводити певні граматичні вправи, запропоновані викладачем;

9) чути і коректувати граматичні помилки в усному мовленні;

10) визначати типові граматичні помилки;

11) коректно використовувати вирази класного вжитку (Classroom Expressions) у методичних ситуаціях при поясненні граматичних правил, стимулюванні учнів до виконання навчальних дій, виправленні помилок [5, с. 64].

Отже, завданням передекспериментального дослідження є визначити у студентів вихідний рівень сформованості ГК у продуктивних видах мовленнєвої діяльності.

При проведенні передекспериментального зрізу ми враховували те, що завдання зрізу мають бути посильними для всіх тестованих. Таким чином, усі студенти перебували в однакових умовах. Завдання для визначення рівня сформованості граматичних компетенцій полягало у виконанні тестів, які містили завдання множинного та альтернативного вибору, для контролю правильності утворення форм ГС. Максимально можлива кількість набраних балів за

всі завдання (120 балів) приймалась за 100% і відповідно до цього визначався рівень сформованості ГК студентів експериментальних груп (ЕГ) і контрольної групи (КГ) та середні результати в цих групах. Результати передекспериментального зрізу та поточна оцінка рівня сформованості ГК у процентному відношенні представлено в таблицях 1, 2, 3 та 4.

Для об'єктивного оцінювання рівня сформованості ГК англійської мови як другої іноземної необхідно визначити критерії, якими ми будемо користуватися при вимірюванні та обробці отриманих результатів. Дослідженню проблеми визначення критеріїв оцінювання володіння граматичними матеріалом присвячено наукові праці [2; 6]. Ми розуміємо поняття «критерій» як ознаку, на основі якої проводиться оцінювання. Більшість авторів поділяють критерії на якісні та кількісні, причому якісні розглядають як основні, а кількісні – як додаткові. Якісні критерії є основою для визначення основних показників – характеристик, що розвиваються під впливом педагогічного процесу. Вони втілюються у мовленнєвому продукті студентів: усному монолозі чи діалозі, писемному висловлюванні або розумінні певного навчального матеріалу при аудіюванні чи читанні. Тому необхідно визначити такі критерії, котрі би співпадали з кінцевими цілями навчання і відображали характеристики, на розвиток яких спрямоване навчання [4, с. 8]. Є. Пассов визначає критерій як граматичну правильність мовлення. Під цим він розуміє правильне виконання всіх операцій, які входять до репродуктивної граматичної навички: вибір ГС, адекватної мовленнєвому замислу того, хто говорить; її морфолого-синтаксичне оформлення; оцінка правильного вибору й адекватності оформлення [5, с. 146].

Таблиця 1

Результати передекспериментального зрізу ЕГ-1

Прізвище, ім'я	Граматична правильність оформлення мовлення (максимально 40 балів)	Відповідність вибору ГС (максимально 40 балів)	Точність розуміння (максимально 40 балів)	Загальна сума балів	Середній коефіцієнт навченості
1.	35	29	30	94	0,7
2.	22	20	19	61	0,5
3.	24	21	19	64	0,53
4.	26	24	26	76	0,63
5.	18	19	17	54	0,45
6.	25	27	26	78	0,65
7.	26	24	25	75	0,625
8.	28	30	27	85	0,71
9.	21	20	19	60	0,5
10.	26	25	23	74	0,61
11.	19	15	18	52	0,42
12.	18	16	17	51	0,4

ЛІНГВОДИДАКТИКА

Всього	288	270	266	24 ⁸	6,725
Середній бал групи	24	22,5	22	68,6	0,56

Таблиця 2

Результати передекспериментального зрізу ЕГ-2

Прізвище, ім'я	Граматична правильність формлення мовлення	Відповідність вибору комунікативному наміру ГС	Точність розуміння	Загальна сума балів	Середній коефіцієнт навченості
1	2	3	4	5	6
1	30	17	19	66	0,55
2	24	16	18	58	0,48
1	2	3	4	5	6
3	22	17	18	57	0,47
4	17	15	21	53	0,44
5	17	14	22	53	0,44
6	18	16	23	57	0,47
7	16	18	19	53	0,44
8	15	19	18	52	0,43
9	15	14	16	45	0,375
10	31	28	26	85	0,7
11	18	15	18	51	0,425
Всього	223	189	218	630	5,22
Середній бал групи	20,2	17	19,8	57,3	0,5

Таблиця 3

Результати передекспериментального зрізу КГ

Прізвище, ім'я	Граматична правильність оформлення мовлення	Відповідність вибору комунікативному наміру ГС	Точність розуміння	Загальна сума балів	Середній коефіцієнт навченості
1	32	20	23	75	0,625
2	22	17	24	63	0,525
3	24	16	26	66	0,55
4	26	15	20	61	0,5
5	18	18	21	57	0,475
6	25	16	18	59	0,49
7	26	14	15	55	0,46
8	28	17	17	62	0,52
9	21	18	16	55	0,45
10	26	22	20	68	0,57
11	19	21	19	59	0,49
12	18	20	18	56	0,55
Всього	285	214	237	736	6,205
Середній бал групи	23,75	17,8	19,75	61,3	0,52

До кількісних критеріїв відносять обсяг висловлювання, темп мовлення, наявність або відсутність хезитаційних пауз та інтонаційне оформлення усного мовлення [2, с. 123]. Враховуючи мету нашого дослідження – попередження та подолання граматичної інтерференції у процесі навчання англійської мови після німецької майбутніх філологів – для встановлення рівня сформованості граматичних навичок розуміння і вживання ГС ми відбираємо певні критерії.

Таблиця 4

Оцінка поточного рівня сформованості ГК

ГК	Високий		Середній		Низький	
	ЕГ1+2	КГ1	ЕГ1+2	КГ1	ЕГ1+2	КГ1
Грамматична правильність оформлення мовлення	3	2	10	6	10	4
	14%		45%		40%	
Відповідність вибору граматичної структури мовленнєвій ситуації	2	2	9	5	11	6
	11%		40%		45%	
Точність розуміння мовлення	2	1	11	7	10	4
	9%		51%		40%	

1. Грамматична правильність оформлення мовлення. Критерій віднесений нами до основних, оскільки правильність мовлення – одна з об'єктивних характеристик мовлення, необхідність врахування якої є безсумнівною. При оцінці сформованості граматичних навичок має велике значення адекватний вибір морфологічно-синтаксичних елементів. З метою збереження чистоти експерименту враховується правильність вживання в мовленні тільки ГС, які вивчалися, і застосовуються лише письмові завдання, які дають змогу швидко та економно перевірити сформованість граматичних навичок. Максимальна кількість балів за цей критерій – 40. За відсутності ГС та при порушенні правильності оформлення вживання кожної ГС знімається 1 бал.

2. Відповідність вибору ГС мовленнєвій ситуації. За допомогою цього критерія можна встановити, як певна граматична навичка функціонує в мовленні. Для оцінювання за цим критерієм ми підраховували кількість доречно вжитих граматичних форм, які вивчалися. Максимальна кількість балів за цим критерієм становить 40: по 2 бали за кожну правильну відповідь.

3. Точність розуміння мовлення. За допомогою цього критерію оцінюється та визначається рівень сформованості граматичних навичок при перекладі. Беруться до уваги функціональні помилки, тобто помилки у правильному розумінні значення ГС в адекватній мовленнєвій ситуації. Максимальна кількість – 40 балів: студент отримує 2 бали за кожну правильну відповідь.

Розглянемо процедуру нарахування балів за визначеними критеріями при оцінюванні рівня сформованості ГК. Ми керувалися однаковою ступенем їхньої значущості, тому максимальна кількість балів, яку може отримати студент за усіма критеріями, – 120: по 40 балів за кожен. На нашу думку, це дозволило нам адекватно та достовірно оцінити початковий рівень сформованості ГК.

Шкалу оцінки рівня сформованості граматичних навичок представлено у табл. 5.

Шкала оцінки рівня сформованості граматичних навичок

№	Критерії	Показники	Максимальна кількість балів
1	Граматична правильність оформлення мовлення	Враховуються помилки у вживанні граматичної форми під дією граматичної інтерференції	40
1	2	3	4
1	2	3	4
2	Відповідність вибору граматичної структури мовленнєвої ситуації	Враховуються функціональні помилки	40
4	Точність розуміння мовлення	Враховуються правильність вживання ГС та функціональні помилки	40

Відповідно до результатів проведеного експерименту у від 40 до 51% студентів рівень сформованості ГК передбачає в межах середнього. Високий рівень зазначено лише у від 9 до 14%, низький рівень – у від 40 до 45% студентів (табл. 6).

Таблиця 6

Кількісна та якісна характеристика рівнів сформованості ГК у майбутніх філологів

Рівень сформованості ГК	Кількісна характеристика	Якісна характеристика
Високий рівень	100–120 балів	Повне та точне вираження усіх показників оцінювання за кожним із критеріїв
Середній рівень	79–99 балів	Неповне, але достатнє вираження оцінюваних показників за кожним із критеріїв
Низький рівень	1–78 балів	Слабке і недостатнє для ефективного спілкування вираження оцінюваних показників за кожним із критеріїв

Кількісна та якісна характеристика названих рівнів сформованості ГК у майбутніх філологів. Високий рівень передбачає вільне володіння мовленнєвими вміннями, студент вміє прогнозувати результати комунікативного процесу, має чітку установку на оволодіння різними видами мовлення, вміння варіювати граматичне оформлення при зміні комунікативного наміру, здійснювати ефективні рішення, вміння мислити критично та творчо. Кількісна характеристика цього рівня коливається у межах 100–120 балів.

Середній рівень: студент на достатньому рівні володіє мовленнєвими вміннями в комунікативному процесі й адекватно до цілей застосовує їх, проте не завжди може оперативіно вибирати вид мовлення. Він вміє аналізувати якість мовлення, але не завжди вміє управляти комунікативним процесом і коректувати окремі якості мовлення. Водночас проявляє інтерес до комунікативності, прагне удосконалювати цей процес, та не завжди знає, як це зробити; включається у різні види комунікативної діяльності, але лише за крайньої необхідності. Кількісна характеристика цього рівня відповідає проміжку від 79 до 99 балів.

ЛІНГВОДИДАКТИКА

На низькому рівні сформованості ГК оцінювані показники за кожним із критеріїв недостатні. В комунікативний процес студент включається лише за вимогами керівників соціально-виховної структури. Не проявляє інтересу до особливостей вказаного процесу, його поліпшення за рахунок удосконалення власних мовленнєвих умінь. Цей рівень оцінювався від 78 до 1 бала.

Опираючись на дані про оцінку рівня сформованості ГК (табл. 5), можна стверджувати, що початковий рівень сформованості ГК у більшості студентів, які взяли участь в експерименті, є низьким, а також значною мірою середнім, окрім 9 і 14% студентів ЕГ та КГ відповідно, які досягнули високого рівня.

Для визначення приросту коефіцієнта навченості володіння граматичними навичками порівняємо зазначені результати у двох ЕГ та одній КГ (табл. 7).

Таблиця 7

Порівняння результатів передекспериментальних зрізів в ЕГ-1, ЕГ-2 та КГ

Групи	Граматична правильність формлення мовлення	Відповідність вибору ГС комунікативному наміру	Точність розуміння	Середній бал групи	Середній коефіцієнт навченості
ЕГ1	24	22,5	22	68,6	0,56
ЕГ2	20,2	17	19,8	57,3	0,5
КГ	285	214	237	736	6,2

Максимальний показник навченості

	40	40	40	120	1
--	----	----	----	-----	---

Як видно із таблиці 7, середній коефіцієнт навченості володіння граматичними навичками в ЕГ-1, ЕГ-2 та КГ є незадовільним, оскільки жоден із студентів не набрав максимальної кількості балів.

Таким чином, як свідчать результати передекспериментального зрізу, середній коефіцієнт навченості в трьох групах є нижчим від мінімального достатнього 0,7 за В. Беспальком: в ЕГ-1 – 0,56, в ЕГ-2 – 0,5 та КГ – 0,62, що підтверджує необхідність удосконалення процесу формування ГК шляхом виконання спеціально розроблених вправ.

Отже, за кількісними показниками початкового рівня сформованості ГК у майбутніх філологів ЕГ і КГ ми виявили їхній коефіцієнт рівня сформованості ГК (табл. 8).

Таблиця 8

Коефіцієнт рівня сформованості ГК

Рівень сформованості ГК	ЕГ	КГ	Коефіцієнт рівня сформованості
Високий	13%	8%	0,7–0,8
Середній	34%	66%	0,49–0,65
Низький	53%	26%	0,1–0,45

За отриманими кількісними показниками найвищий коефіцієнт початкового рівня сформованості ГК у майбутніх філологів, які взяли участь у експерименті, коливається у межах 0,7–0,8 у 8 та 13% відповідно в ЕГ і КГ, а найнижчий виявлений в межах 0,1–0,45 у 53% студентів ЕГ та 26% КГ. Середній рівень навченості становить 34 та 66% у ЕГ і КГ, коефіцієнт початкового рівня сформованості ГК склав від 0,46 до 0,69.

У результаті проведеного дослідження ми отримали змогу визначити початковий рівень ГК у студентів ЕГ і КГ у процентному відношенні, що дало нам змогу обчислити від найвищого до найнижчого коефіцієнти рівнів сформованості ГК. Отже, беручи до уваги

діагностичні дані, ми виявили низький рівень сформованості ГК у більшості студентів, тоді як значна частина студентів у всіх групах продемонструвала непоганий рівень її володіння, досягнувши середнього рівня сформованості ГК. Лише у невеликої кількості студентів виявлено високий рівень сформованості ГК у говорінні.

Діагностика рівня сформованості ГК під час констатувального експерименту свідчать про необхідність навчання майбутніх філологів другої ІМ згідно з розробленою нами моделю навчання та відповідною системою вправ і завдань для попередження і подолання граматичної інтерференції у процесі вивчення англійської мови після німецької.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виробничі функції, типові задачі діяльності та вміння учителя іноземних мов (спеціальність) / Кол. авторів під кер. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 96 с.
2. Вовк О. І. Формування англомовної граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / О. І. Вовк. – К., 2008. – 335 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Контроль речевих уменій в обучении иностранным языкам в средней школе / ред. В. С. Цетлин. – М.: Просвещение, 1970. – 119 с.
5. Орловська Л. К. Формування граматичної компетенції в усному мовленні на засадах інтегрованого навчання у майбутніх учителів англійської мови: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л. К. Орловська. – К., 2010. – 278 с.
6. Пассов Е. И. Основы методики обучения иностранным языкам / Е. И. Пассов. – М.: Русский язык, 1977. – 216 с.
7. Стеченко Т. О. Формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Т. О. Стеченко. – К., 2004. – 200 с.
8. Типова програма з англійської мови як другої іноземної мови для університетів (спеціальність «Мова і література») / укл. І. Ф. Буфан, І. Є. Гущина, В. О. Коломієць, А. В. Моренцова, Т. С. Шеченко, Н. П. Яхно. – К., 2003. – 81 с.
9. Bachman L. F. Fundamental Consideration in Language Testing / L. F. Bachman. – 3-d impression. – Oxford University Press, 1995. – 408 p.
10. Brown G. Principles of Language Learning and Teaching / G. Brown. – 2 nd ed. – San Francisco: San Francisco State University, 1987. – 277 p.
11. Byrne D. Teaching Oral English / D. Byrne. – London: Longman, 1986. – 104 p.